

[0239]

31. Nijfrysk *refter*, *rechter*.

It ûndersyk nei de âldste fynplakken fan 'e Fryske taelfoarrie is spitigernôch mar in bytsje oan dien. Nou wit ik skoan, dat sok in dreech kerwei gjinien to forgunnen is. Lang net alle goefryske wurden kinne wy ommers oant fier yn it forline ta neigean en as dy âl yn âld- of midfryske skriften optekene waerden, dan litte se har faken noch net krekt datearje. Dochs sille wy de âldste foarbylden fan it gebrûk fêstlizze moatte, om't wy dêrtroch in better ynsjoch yn kwestjes fan ûntjowing en oernimming krije.

By it haedwurd *refter*, *rechter*, dat 'latte' of 'spile fan in stek' bitsjut, sitte wy aldergeloks net mei datearringsswierrichheden tangele. Yn W. Dykstra syn *Fr. Wb.* steane twa oanhalen: yn 'e iene út 1852 giet it oer '*rechters* fan in izeren poartehek', yn 'e oare út 1882 is praet fan '*refters* fan de hameije'. Mûlk binne

der noch wol oare biwiisplakken yn tydskriften en boekjes út 'e foarige ieu to finen; hwa't dy witte wol, dy kin by de biwurkers fan it Nijfrysk Wurdboek yn Ljouwert torjochte, hwant dêr moat it measte, dat sont 1800 yn it Frysk skreaun waard, op kaert brocht wêze. Foar de wurdskiednis is it lykwols helte wichtiger, dat *refter* mear as ienris yn it tsjerkerekkenboek fan Boazum foarkomt, forlykje:

1518 [Oark. III, s. 101]: 'Item ontensen 1 fl. fan Jan Hollander der Gysbert an *refteren* ontensen hat'.

1518 [Oark. III, s. 101]: 'utjoun XXXI st. for II *refteren*'.

1519 [Oark. III, s. 102]: 'IX st. I ord for *refteren* gles ende iser'.

1525 [Oark. III, s. 109]: 'Item utjoun XXII st. for *refteren* ende de taffel te metijen ant braerek'.

1544 [Oark. III, s. 129]: 'Item ... Haije for XVIII rongen arbeijts laen ende for en *refter* joun XX st.'.

1552 [Oark. III, s. 135]: 'Item utleijd ... 25 $\frac{1}{2}$ st. for speren, *refteren* spijker calk ende arbeijts laen an de goet ende kamnaede'.

Better net to witten mist ús wurd yn 'e Aldfryske rjochtshânskriften. Wy meije sadwaende yn earsten wol sizze, dat de skriftlike oerlevering fan *refter* to uzes mei it jier 1518 ynset. Fan 'e bitsjuttingen 'peal, balke, spjirre, planke, latte', dy't de wjergera fan *refter* yn oanswettende Germaenske talen ha kin, soene wy foar it Aldfrysk allinne dy fan 'planke' of 'latte' foar kar nimme wolle, om't yn 'e oanhael út 1552 ûnderskie makke wurdt tusken *speren* (dak)spjirren en *refteren*.

Hwat de ôflieding oanbilanget, kinne wy diskear koart krieme, hwant dy is wol bikend: âldfrysk *refter* 'planke, latte', nijfrysk *refter*, *rechter* 'latte, spile', hinget gear mei âldingelsk *ræfter* ¹⁾ 'balke, spjirre'; nijingelsk *rafter* ²⁾ 'dakspjirre'; âldsaksysk *refter*, *rechter* ³⁾ 'dakspjirre'; middelleechdútsk *rafter*, *rachter* ⁴⁾, 'balke, latte'; middel-nederlânsk *rafter*, *rachter*, *rechter* ⁵⁾ 'balke, peal, spjirre'; nijnederlânsk *rachter*, *rechter* ⁶⁾ 'planke'. Fierders binne sûnder ôfliedingsútging dêr noch oan bisibbe: âldnoarsk *ráf*, *ráfr* ⁷⁾ 'dak fan spjirren', âldheechdútsk *râvo*, *râfo* ⁸⁾, middelheechdútsk *râve*, *râfe* ⁹⁾ 'dakspjirre', middelned. *râve* ¹⁰⁾ 'planke, balke', dy't ta de yndogermaenske wurdstamme *rēp-*, *rəp-* ¹¹⁾ 'peal, balke' hearre. Bûten it Germaensk binne litauk *réplinti* ¹¹⁾ 'oprjochtsje, delsette' en âldbulgaersk *répij* ^{b 11)} 'peal' fan 'e selde stamme ôflaet.

Lyk as sa'n bulte Fryske wurden hat ek *refter* (*rechter*) it ôflizze moatten en allinne in taelman pielt noch mei syn skiednis.

W.J. Buma.

1) J.R. Clark Hall, *A Concise Anglo-Saxon Dictionary* ⁴⁾, Cambridge 1960, s. 277.

2) W.W. Skeat, *A Concise Etym. Dict. of the English Language*, Oxford 1956, s. 429.

3) F. Holthausen, *Altsächsisches Wörterbuch*, Münster/Köln 1954, s. 60.

4) K. Schiller-A. Lübken, *Mittelniederdeutsches Wörterbuch* III, Bremen 1877, s. 414.

5) E. Verwijs en J. Verdam, *Middelnederlandsch Wb.* VI, 's-Gravenhage 1907, kol. 941.

6) *Woordenboek der Nederlandsche Taal* XII, 's-Gravenhage en Leiden 1950, kol. 133, 585.

7) J. de Vries, *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*, Leiden 1961, s. 431.

8) O. Schade, *Altdeutsches Wörterbuch* II, Halle a. S. 1872-1882, s. 697.

9) M. Lexer, *Mittelhochdeutsches Taschenwörterbuch*, Stuttgart 1956, s. 164.

10) E. Verwijs en J. Verdam, *Middelnederlandsch Woordenboek* VI, kol. 1069.

11) J. Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, Bern 1959, s. 866.